

Валентина В. Генцел

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Студент докторских студија
valentina.gencel95@gmail.com

doi: 10.19090/zjik.2020.111-124

UDK 821.163.41.09Vulović M.

прегледни научни рад

МИЛИЦА МИМИ ВУЛОВИЋ И ЧАСОПИС *МИСАО*¹

САЖЕТАК: У раду се анализира целокупни објављени књижевни рад Милице Мими Вуловић, који се састоји од четири песме и једне приповетке, штампан у часопису *Misaο* (у раздобљу од 1920. до 1922. године). Како текстови припадају у том периоду новонаступајућој епохи, дат је осврт на основна начела авангарде и њено (не)прихватање од стране тадашњих уредника часописа Симе Пандуровића и Ранка Младеновића. О животу Вуловићеве се мало писало, те ће га аутор у уводном делу рада сажето приказати, највише уз помоћ изјава и књижевног стваралаштва списатељкине кћерке Светлане Велмар-Јанковић. Образована у Француској, из буржоаске породице где се књига ценила, Милица Вуловић је имала приступ нашој и европској култури и савременом књижевном стваралаштву. Пажљивом анализом ауторкиних текстова пружа се увид у њен покушај модернистичког писања, који је још увек у дослуху са традицијом и пређашњим епохама, са циљем да се допринесе његовом бољем сагледавању у оквиру српске авангардне књижевности.

Кључне речи: авангарда, модерност, песма, приповетка, биографија

1. УВОД

Мало се писало о животу и делу Милице Мими Вуловић, касније удатој Велмар-Јанковић, која је још као девојка објавила неколико песама и приповетку у часопису *Misaο* у периоду од 1920. до 1922. године. Нешто више о њој се сазнаје од њене кћерке, познате српске списатељке Светлане Велмар-Јанковић, из њене романсиране аутобиографије *Прозраци*, као и из бројних изјава и интервјуа. Мајка се препознаје и у њеном најбољем роману *Лагум*, у лику Милице Павловић – која је као представник предратне буржоазије подносила муке у Другом светском рату од стране непријатеља

¹ Рад је настао у оквиру пројекта *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности* (178005) под руководством проф. др Светлане Томин, на који је ауторка укључена као стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

њене земље, а касније као државни непријатељ од стране комуниста који су дошли на власт.

Милица Вуловић потиче из угледне и богате породице која је припадала предратној српској буржоазији. Отац Велислав Вуловић био је грађевински инжењер са дипломом циришког Техничког универзитета, председник општине, неколико пута министар грађевине у влади Николе Пашића и државни саветник. За време Првог светског рата је био са владом на Крфу а после у Француској са својом породицом. Мајка Лепосава Вуловић (рођена Ђорђевић) као млада је остала без родитеља, па ју је одгојила тетка Спасенија, дворска дама краљице Наталије. Уз њену и краљичину помоћ, завршила је школе у Француској.

Милица Вуловић је одрасла у Паризу, била је француски ђак, те је и касније за њу утицај француске културе био доминантан. После Првог светског рата се са родитељима преселила у Београд, у којем је отац по свом нацрту саградио породичну, складну, са укусом уређену кућу. Имали су послугу и често су одржавали примања која су била по француским обичајима, богата и скупа, а међу одабраним гостима се налазио и познати научник Милутин Миланковић. Касније је своје госте примала Милица Вуловић, млада, још увек неударна, образована лепотица. Долазили су јој уважени сликари и музичари, а од писаца модернисти Милош Црњански, Растко Петровић, Станислав Винавер.

Вуловићева се удала за Владимира Велмар-Јанковића, образованог интелектуалца, полиглота и предратног писца. Имали су две кћерке, старију Гордану и млађу Светлану. Пре Другог светског рата живели су као типична, угледна и богата буржоаска породица, у пространом и луксузно уређеном стану у центру Београда. Материјално обезбеђена породица водила је богат културни живот, ишло се на концерте, изложбе, пријеме. Дружили су се са угледним личностима међу којима су били Ранко Младеновић, Жак Конфиво, Душан Николајевић, Десанка Максимовић, Ксенија Атанасијевић (Стојановић-Пантовић 2008: 448). Милица Велмар-Јанковић је напустила књижевну каријеру, али је била ангажована у раду Удружења пријатеља уметности „Цвијета Зузорић“. За њихову ликовну секцију преводила је са француског, а њен рад се истиче као веома успешан.

Милица Велмар-Јанковић и њена породица је 6. априла 1941. године остала без дома који је изгорео у налету немачких бомбардера. У склониште је бежала елегантно обучена, у високим потпетицама, у стилу њене класе.

Гајила је етичан патриотизам, који је створен према архетипском моделу хероја, да се у борби против непријатеља народа може дати и живот. Није волела Немце, окупатора своје земље, а њен морал јој није дозвољавао никакву сарадњу са њима. „Веровала је [...] у исконске моралне вредности: у правду, поштење, верност, племенитост, пожртвовање“ (Велмар-Јанковић 2007: 114). Из тог разлога се емотивно одвојила од супруга који је за време рата радио за квислиншку владу Милана Недића, и сарађивао са окупатором да би спасавао Србе од геноцида у Хрватској.

Милица Велмар-Јанковић је крај рата дочекала сама са кћеркама, јер је њен супруг пред само ослобођење побегао из земље од нове власти, комуниста (који према њему не би били благонаклони) и више се никада није вратио. Своје буржоаско порекло није скривала, иако је знала да је опасно то што ради. Облачила се и даље у стилу своје грађанске моде, због чега су је избацивали из трамваја, или из редова за следовање, а у породичној кући, насупрот забране религиозних ритуала, висили су икона и кандило које се палило за време верских празника.

Светлана Велмар-Јанковић је у једном интервјуу (Велмар-Јанковић – Гикић-Петровић 2012: 1204–1219) говорила о томе како памти мајчин, помало „одсутан смешак“ на питање о њеним давно објављеним песмама и причи у часопису *Мисао*. Сећа се њених речи да је то било давно, да је то заборавила. Површно се присећала окупљања младих песника, сликара, новинара, глумаца, редитеља у кући свог оца, у Улици Господар Јовановој 26, почетком узбудљивих двадесетих година. Такође, Светлана Велмар-Јанковић памти велику подршку и поверење мајке у њене књижевне способности, храбрење кад год би пред њу сручила гомилу својих сумњи. Милица Велмар-Јанковић је на ћерку пренела оне најбоље вредности које чине њену личност. „Данас сам уверена да је магијски елеменат њене лепоте била та племенитост којом је зрачила, а чаробни штапић којим је преображавала свет нестварна благост њене нежности. У овом свету и у овом веку она је својим постојањем сведочила постојање љубави“ (Велмар-Јанковић 2007: 22).

2. АВАНГАРДА И ЧАСОПИС *МИСАО*

Српски експресионизам донела је нова генерација младих стваралаца који су негирали књижевну традицију, супротставили су се старим писцима, критичарима и институцијама. Међу критичарима су били Богдан Поповић и

Јован Скерлић који су заступали идеал француског склада, па су се обрачунавали са представницима нове идеје.

Авангарду Гојко Тешић објашњава на следећи начин:

Avangarda bi u konkretnom slučaju bila odrednica za poetički radikalizam, dakle za jedan tip stvaralačke prakse koji se temelji prevashodno na negaciji tradicije, nepriznavanju klasičnih pesničkih obrazaca, formativnih načela, na sveopštoj destrukciji modela i načela, forme i sadržine. Uže, avangarda je nadređeni pojam za književnu proizvodnju onog tipa koji svoju suštinu nalazi u totalnom eksperimentu, dakle pesnička praksa raznolikih *izama* u srpskoj književnosti dvadesetih i tridesetih godina. [...] Zapravo, svaki *izam* u kritičkom obzoru ocenjen je kao pomodnost, ekscentričnost, čiji je vek trajanja po prirodi same ocene kratak i prolazan (Tešić 1991: 5–6).

Нова поезика се јавила још пре Првог светског рата у часопису *Босанска вила* (1908–1913), у бечкој *Зори* (1910), а после рата у загребачком *Књижевном југу* (1918–1919), новосадском часопису *Дан*. Групу уметника сачињава друга генерација предратне модерне међу којима се нашао и Сима Пандуровић. Он је био главни уредник тек основаног часописа *Мусао* (основан 1. новембра 1919. године), а касније га је заменио Ранко Младеновић. Они „[...] ће потом одиграти кључну улогу у коначној модернизацији српске књижевности, особито за време уредниковања Ранка Младеновића (1922–1923) [...]“ (Стојановић-Пантовић 1998: 38).

Сима Пандуровић је био уредник часописа *Мусао* за време програмског експресионизма од 1919. до 1921. године када се појављују значајне експресионистичке књиге. Интересантно је да се Пандуровић у својим песмама удаљио од традиције српског песништва, а да се после Првог светског рата преобразио у најжешћег противника свега што је ново. Он је против авангардне уметности написао низ памфлетско-критичких програмских текстова, критиковао је Црњанског, Крлежу и Растка Петровића.

Међутим, Станислава Бараћ наводи да Пандуровић није био конзервативан када се придружио правним стручњацима и другим интелектуалцима који су у часопису *Мусао* заговарали признавање бирачког права гласа женама, тако што је овде окупио женски песнички круг. Њега су сачињавали Даница Марковић, Милица Костић, Аница Савић-Ребац, Јела Спиридоновић-Савић, Ружа Мићић, Јованка Хрваћанин, Дора Пфан, Јелена Ј. Димитријевић, Вера Иванић, Верка Шкурла Илијић, Десанка Максимовић.

Редовне сараднице *Мисли* биле су и Ксенија Атанасијевић, Јулка Хлапец-Ђорђевић, Анђелија Л. Лазаревић, Милица Јанковић, Аница Ђукић, Милица Миронова, Паулина Лебл-Албала, Вера Ивановић, Селена Дукић, Анка Гођевац и друге (Бараћ 2012: 52).

Ранко Младеновић је био за авангардну концепцију књижевности, био је уредник часописа *Мисао* (1922–1923) када је наступила наредна фаза (1921–1923), кључна у српској авангарди. Тада у његовом часопису *Мисао* објављују своја дела сви најзначајнији авангардни аутори. У овом периоду се уложио нарочит напор „[...] да се изврши деканонизација традиције српске књижевности, што се огледало у рушењу естетских канона модерне (напад на Скерлића и Б. Поповића), те да се отклони утицај француске књижевности [...] и оснажи рецепција немачке књижевности“ (Стојановић-Пантовић 1998: 146).

Милица Вуловић је волела поезију француских симболиста, добро је познавала модернистичке и авангардне европске покрете, нарочито идеје дадаиста, експресиониста и надреалиста. Осмелила се да објави неколико радова у књижевно-политичком часопису *Мисао*, четири песме 1920. и 1921. године и приповетку 1922. године. Ове своје модерне, авангардне радове, који нису баш за сваку похвалу, већ више као храбар покушај младе почетнице, потписала је са Мими В. Вуловићева. Занимљив је податак да су се на страницама часописа *Мисао* нашла два аутора која су Вуловићевој били веома блиски. „Велисав Н. Вуловић, њен отац, објавио је ту управо 1922. године свој чланак ‘Поводом закона о изборима народних посланика’, а Владимир Велмар-Јанковић ране приповетке (‘Јелена’, ‘Лептиров пад’) и есеје“ (Бараћ 2012: 62).

3. * * *²

У песми у прози без наслова (Вуловић 1920: 1250) лирски субјект приказује сопствено стање објективизирано у спољној ситуацији. Песма почиње описом лебдења белог паперја: „Видим нежно, бело паперје, како лебди у ваздуху поред мога прозора, бојажљиво, неодлучно, не знајући куда да се крене.“ Мотив се провлачи кроз песму до завршног стиха: „И ја упоредих своје срце са нежним, белим паперјем...“, где ауторка прави

² Ненасловљена песма.

директно поређење. Из стихова дознајемо да су осећања лирског субјекта (као бело паперје) веома нежна, чиста, невина – као светлост, девичанство.

Како Станислава Бараћ наводи, ауторка ствара „дихотомни свет, свет по моделу бинарних опозиција“ (Бараћ 2012: 54), то су Мрак и Сунце. Мрак „обухвата целу собу“ у којој се налази лирски субјект и својом „глухом тишином“ у души „ствара тугу“. Јунакиња се плаши да ће јој будућност донети нешто лоше, непознато, неизвесно, опасно, мистично и мрачно. Напољу, ван собе, налази се Сунце, опозиција Мраку. Оно је описано низом епитета: величанствено, сјајно, треперавог раскошног блеска – што код лирског субјекта изазива дивљење и позитивно узбуђење.

Даље у песми следи низ кратких мисли: „Посматрам немим погледом. Страхујем. Питам се, где ће се оно одредити?“ Ови искази нам сугеришу на узбуђеност лирског субјекта који очекује да паперје крене или према Мраку, или према Сунцу. Свакако, из претходно реченог, ми знамо ка чему јунакиња тежи и која страна побеђује.

У овој краткој и једноставној песми, лирски субјект преноси своје мисли јасно, језички рационално и нежно. Ауторка користи дугу реченицу када описује душевни мир, а кратку за узбуђеност. Великим словом наглашава појмове *Мрак*, *Сунце* и *Страх*, како би их издвојила од осталих. Наивност и патетика у песми, као и стереотипност у коришћењу израза (*Мрак*, *Сунце*), могу се ставити на рачун ауторкине младости.

4. „ФАНТАЗИЈА“

У песми „Фантазија“ (Вуловић 1921: 186) Вуловићева је покушала и делимично успела да оствари технику тока свести која је тада била веома модерна. Изабрала је интроспекцију, а свој субјективан поглед усмерила ка ирационалном делу психе. Успела је да прати тежњу технике тока свести, да се говор лирског субјекта смести у кратак временски оквир од једног дана. Радња већег дела песме се одвија ноћу, а крај је у свитање.

Наслов „Фантазија“ садржи тему, а то је маштање, уобразиља лирског субјекта, сањарење и привиђање. Јунакиња се налази у стању полусна, ван потпуне контроле разума. „Ноћас ме је неко звао, нежно, тако нежно, као што су нежна крила белих лептира.“ Већ сам почетак песме у којем се придев „нежно“ појављује три пута (да би се упоредио нечији глас са крилима белих лептира) показује да се ауторка, у тежњи да напише

модерну песму, није одрекла традиције. Ово допуњују и многе поетске речи везане за природу као што су: трава, љубичице, звезде, небо.

Почетна слика о нечијем нежном гласу, а која се у песми понавља више пута, као рефрен, јесте главна мисао за коју су везане све остале слике. Граде се и нижу асоцијативно, мешају се, и дају утисак фрагментарности, битној одлици авангардног стила. Конструисане су тако да назначују мисли и осећања лирског субјекта, али се не могу сасвим логички повезати и разумети.

Као и у претходној песми, запажа се свет подељен према опозицији: сан и јава, машта и реалност, садашњост и будућност, нежан и груб глас, мрак и светлост. Овај последњи пар дихотомног света се смењује у тренутку јављања нежног гласа. Он доноси низ промена, нов живот, што је симболика лептира (из гусенице се рађа лептир). Низ појмова описује промене које је љубав донела јунакињи. Она је „из росне траве измамила плаву љубичицу“ – верна је мушкарцу; „зауставила лет звезда“ – њена љубав чини чуда; „посматрала воду где сања“ – мир и спокој који осећа; а „хујање мора“ су њене узбуркане емоције.

Слика у којој јунакиња, шћућурена на зеленој грани, слуша „елегију црнине“, упућује на њену младост, али и страх и тугу над призором који види. Читалац се овде шокира крвавим мрљама на лозама, које су се „девичански припијале уз зид“ и уздрхталим лишћем боје мрког злата, „што се заноси небеским плаветнилом“. То представља њен страх због пролазности времена при помисли на старост, као и жеља за спокојем, миром, новим бесконачним животом.

На крају песме лирски субјект се буди уз даље одзвањање нежног гласа. Поставља питања ноћи да ли је то био сан или успомена, садашњост или будућност, што је учинило да „мора душа плаче“, да осећа узбурканост и немир свог срца. За разлику од нежног, огласио се груби глас чији одговор поново изазива шок код читаоца: „Ја сам, твоја фантазија.“

Мими Вуловић је у овој песми направила помак у односу на прву објављену песму. „Фантазија“ је сложенија и успелија, такође, пуна лирике и нежности. Дескриптивним средствима успела је да искаже психичке афекте и мисли лирског субјекта. Ауторка је и даље писала помало наивно и патетично са баналним завршетком.

5. „БОЛ“

Време песме „Бол“ (Вуловић 1921: 29–30) обухвата период од сутона до праскозорја, омиљено доба Вуловићеве, али и других песника авангарде. У овом кратком периоду, ауторка нарацијом приказује психичко стање и ноћну узнемиреност лирског субјекта кроз исповедање у првом лицу. У више наврата је истакнуто трајање: „бескрајни дуги тренуци“, „дуги трзаји“, „дуги осећаји мира“, „време пролази“, „[...] као из каквог дугог сна.“ Вуловићева је желела да прикаже како се лирском субјекту то објективно кратко време од једне ноћи, субјективно чинило веома дуго. Опажаји и мисли су дати у фрагментима, испрекиданим, кратким сликама које се нижу, а понекад се њихов смисао само слуту.

Тема песме је бол који лирски субјект осећа у полету ка Идеалу, за време полусна. „Бескрајно дуги тренуци. Неверни сутон прикрада се, дан га још нежно љуби. У пећи борба бледих пламичака против смрти... Ништа више.“ Уводне мисли опет истичу ауторкину склоност ка дихотомном свету који она овде дели на дан (светлост) и ноћ (таму), дан који још траје и сутон (а касније мрак) који ће га победити. Ово допуњује описом ватре у пећи (светлост), која се бори „против смрти“ – гашења, мрака.

Лирски субјект је веома узбуђен доласком ноћи, навалом мисли и осећања. То се види по примени кратких реченица: „Дуги трзаји.“, „Хладноћа.“, „Дрхтај очних капака.“, „Дисање слабије...“ – реакције тела на психичку узнемиреност, материјализовање емотивног живота. „Очи траже...“ нешто, мисао је недовршена, па је нејасно шта желе да угледају. Наглашава се тишина која влада у соби, а њу не ремети ни врхунац узбуђености лирског субјекта: „Крик душе пење се из груди, зауставља се на уснама, умире.“ Овом наративном набоју тишина је у контрасту, као и „Спокојне и мирне слике собне“ које незаинтересовано „тупо гледају“.

Долазак „праскозорја“ и „бекство ноћи“ доноси лирском субјекту повратак у реалност, „[...] као из каквог дугог сна, са утиском заноса, произведеног из једног полета ка Идеалу...“ Тек сада, на крају песме у којој је тело било доминантно, а дух потиснут, може се закључити због чега су те ноћи осећања лирског субјекта била узбуркана, а тело напето. Модернисти су желели да раскину са прошлошћу, да одбаце предратне вредности као застареле и превазиђене, да сруше некадашње идоле. Ауторка је, следећи ово, желела да створи као највиши циљ у својој поезији нове узор,

савршенство. Сада је јасно за чим су јунакињине очи трагале – она је у заносу тежила ка својим идеалима, а кад их је спознала, то је за њу представљало врхунац среће.

6. „ЛАЖ“

Песма „Лаж“ (Вуловић 1921: 182) почиње следећим реченицама: „Стрепим од те бескрајне туге, која се увлачи као крадљивац, да ми одузме осмејак с усана мојих □...□ и зато идем, лутам, тражим Искреност да ми га спасе.“ У опозицији су појмови туга и осмејак. Искреност треба да спаси осмејак, али шта је то што јунакињи изазива тугу? Ауторка као да је хтела да наслов послужи као сам почетак песме: „Лаж, стрепим од те бескрајне туге...“ Лаж и Искреност су други и главни опозициони пар ове песме, а уз помоћ три узастопна глагола кретања: идем, лутам, тражим – ауторка упућује на јунакињину велику жељу да пронађе Искреност.

Надаље се прати кретање лирског субјекта – „Идем великим вртом живота...“. Изабране су мисли (Сунце, мирис нарциса, пролеће, мај, љубичице) које величају лепоту младости у којој се налази и лирски субјект. Присутни су смех и безбрижност младих људи који певају „бесмртне песме“, дитирамб – у славу животу. Међутим, следи разочарење лирског субјекта у Искреност (које ће у песми бити поновљено још два пута). „Варам се тада. [...] Видим како лебди над вртом: Лаж.“ То се одражава и на јунакињину телесност: „Хладноћа чудновата обузима моје тело.“

Ипак, кретање се наставља следећим глаголом са почетка песме – „Лутам!“. Јунакиња себе пореди са мајком „која тражи сина међ умрлим, гладним, крвавим рањеницима“ и тиме истиче своју веру и жељу да га пронађе. Послератне године су још носиле ожилке рата и страдања, те се овај мотив често јављао у авангардној поезији. Али, јунакиња и овог пута наилази на варку, а градацијски јој се тело грчи, а срце кида.

И следећа слика полази од наивности младог човека који нема довољно животног искуства, те се, већ увидевши своје заблуде, опет да завести да „тражи“ нову наду. „Из далека допиру нежни гласови пуних осећаја, који су тако слично намалали моје болове □...□ и почињем да се наддам...“ Јунакиња је поново поверовала у постојање „Истине“. Међутим, она констатује да је природа равнодушна према човеку када у себи носи радост или бол, и не жели да му помогне. И по трећи пут у песми јунакиња

говори о својој заблуди: „Варам се тада.“ Њена осећања достижу врхунац у души пуној очаја, а њен крик „[...] умире на уснама бледим и јеца: Лаж.“

Завршни стихови песме су готово исти као почетни. Затвореном композицијом Милица Вуловић је желела да прикаже како све иде у круг; лирски субјект схвата да је Лаж јача од Истине, али не губи наду да ће је наћи, па се ова песма завршава, на неки начин, оптимистички.

7. „НЕМИР ИЗМЕЂУ ЧЕТИРИ ЗИДА“

У приповеци „Немир између четири зида“ (Вуловић 1922: 1740–1751) изнето је све оно што се са лирским субјектом догодило током једне ноћи, од сумрака до свитања. У почетку се описује стварност, јунакињино прижељкивање и увођење у стање полусна. Она од живота жели више, жели снове и машту, јер јој они осим „видљивих“ ствари пружају „сознање даљих светова“. Затим следи ноћ у којој се мешају јава и сновиђење, истиче се мистика и патња – која код јунакиње изазива срећу. На крају је буђење, враћање у стварност и поглед на „златни кружић“ на прсту. Мотив веридбе се појављивао и код других ауторки у часопису *Мусао*.

Пошто ово дело припада авангарди, не постоји мисао, па ни слутња смисла, који би се могао докучити анализом. Могли су се запазити неки мотиви и поетске слике, чије дубље значење не може сасвим да се разуме. Запажа се мотив старице, пса, бала, мора, кише... Кроз читаву приповетку наглашавају се осећања лирског субјекта – немир, патња, чежња, туга, мржња, самоћа, а она се огледају и у физичком опису – бледило, вртоглавица, кочење удова, обамрлост... Тежило се споју духовног и телесног.

Временски се приповетка може смесити на почетак и на крај ноћи. Међутим, све оно што се описује током ноћи, помешаност јаве и сна, нема целовитости, јединства. Запажа се фрагментарност слика и њихов симултананизам јер се оне ређају у различитим просторима и у различито време, а то је особина авангардне књижевности. Ипак, те слике имају извесно јединство, део су целине јер се у њима издвајају кључни елементи који се уклапају. Као неком врстом монтаже, или колажне технике, одређени делови текста се спајају, „належу“ један на другог, без намере да се томе да дубљи смисао, или мотивише одређено значење. Ова алогична монтажа језичких исказа је најчешће остварена поступком асоцијације и делује као да

је распарчана. Тако се приказује сусрет са старицом – пролазност живота, пас – симбол верности, чемпреси – хтонски елемент, спона два света (јаве и сна), узбуркано море – као осећања лирског субјекта, бал – наизглед нешто елегантно и задивљујуће, али маскирано...

Већ на почетку песме јунакиња исказује своје психичко стање: нервозу, немир, своју склоност ка мистици сна и патњи. У покушају да израз буде ефектан, он заправо постаје баналан – „Нервозна сам.“ Овакав почетак је на неки начин извесни уплив живота у приповетку – није цитат живота у правом смислу речи, али јесте уношење живота. То је била тежња авангарде – да се уметност приближи животу, да се на неки начин „спусти“ у њега. На самом почетку приповетке примећујемо мисао: „Море сања у грчевима.“ Израз „грчеви“ није литерарни, употребљава се у свакодневnoj комуникацији, у обичним разговорима. Ово је још једна карактеристика авангарде, која је, за разлику од буржоаске изолованости од живота, била усмерена на сам живот.

У реченицама „А велика вештица људи, цери се и каже, јер те зна: Ходи. / А авети шапућу: Наша си, наша...“ јављају се изрази „вештица људи“, „церити се“, „авети“ – који треба да шокирају реципијента. Под њиховим утицајем читаоци ће другачије да виде стварност коју већ само препознају. Руски формалисти су о деаутоматизацији перцепције говорили као о потреби да се измени начин на који видимо ствари око себе, да то утиче на наш живот, мења га и усавршава. Ова књижевност се од традиционалне разликује показивањем ангажованости кроз поступак, израз, конструкцију, а не садржину.

Док је за авангардну књижевност немир последица рата, Вуловићева описује јунакињина интимна осећања. Присутне су неповезане мисли, не виде се прелази јер су асоцијације лирског субјекта нагле, не види се граница између прошлости и садашњости. Читалац може тек да наслути да се код јунакиње јавио расцеп: са једне стране жели срећу у предстојећем браку, лепши и испуњенији живот, а са друге стране се плаши да ће патити због изгубљене љубави, његове или своје, која би проузроковала још један велики страх – самоћу.

8. ЗАКЉУЧАК

Разлог за престанак писања Милице Вуловић је непознат и било би непоштено само кудити њено неплодотворно и скромно књижевно стваралаштво. Треба подржати покушај младе девојке да се прилагоди једној, многим и данас неразумљивој епохи.

У песмама и приповеци Милице Вуловић запажају се извесне сличности које се преносе из дела у дело. Прати се ток мисли лирског субјекта док преиспитује своја осећања. У ранијим песмама је присутна нека врста романтичне ноте и нежног израза, а касније, поготово у приповеци, ауторка све чешће користи груб, нелитерарни израз. Из тога произилази закључак да је тежила ангажованој књижевности, да својим радовима пружи уплив стварног живота, који би читалац доживео а не само препознао.

„Радња“ се углавном одвија ноћу, од сутона до свитања, када јунакиња упада у полусан пун испрекиданих асоцијација, и приказује ток својих мисли у тој фази између сна и јаве. Смењују се разни мотиви од којих је најчешћи пролазност људског живота. Сlike су испрекидане, дате у фрагментима, уз много симболике. Запажа се неизбежни дихотомни свет са опозиционим појмовима: ноћ-дан, срећа-туга, истина-лаж, реалност-сан. Ауторка користи велико слово да би истакла главне појмове, а кратку реченицу да искаже своје узбуђење.

Прва ненасловљена песма је јасна и читаоцу не ствара проблем приликом разумевања или анализе. У даљим радовима акценат је на јунакињиној узнемирености и ту примећујемо стереотип поређења „лирског ја“ са „узбурканим морем“. Такво стање се, можда усиљено, описује гомилањем израза као што су: „дрхтај очних капака“, „мишићи се грче, шире“, „нервозна сам“, „грозница ме обузима“. Ауторка као да тражи што ефектнији израз из свакодневне комуникације како би читаоцу приближила свој немир, а уједно одступила од претходног стила писања изолованог од стварности.

Мора се признати да поједини делови текстова Милице Вуловић код читаоца изазивају конфузију и неразумевање, поготово у приповеци „Немир између четири зида“. Приметна је ауторкина баналност, недостатак маште, понављање појмова и клишеираност, али се запажа и то да је познавала начела тада модерног, авангардног писања. Треба истаћи њену младост и

неискуство у писању, али и храброст да се упусти у овај ни мало лак посао за почетницу. Похвално је што су њена дела била штампана у цењеном часопису, чије су странице попуњавали Растко Петровић, Момчило Настасијевић и многи други успешни писци.

ЛИТЕРАТУРА

- Бараћ, Станислава. 2012. „Мими В. Вуловићева“. У: Пантић, М. (ур.). *Бездане светлости: о књижевном делу Светлане Велмар-Јанковић*. 2012. Београд: Библиотека града: 49–62.
- Вуловић, Милица. 1920. „* * *“. У: Живојиновић, В. и С. Пандуровић (ур.). 1920. *Мисао*, год. II, књ. 3, св. 5 (1. септембар 1920): 1250.
- Вуловић, Милица. 1921. „Фантазија“. У: Живојиновић, В. и С. Пандуровић (ур.). 1921. *Мисао*, год. III, књ. 6, св. 3 и 4 (1. и 16. јун 1921): 186.
- Вуловић, Милица. 1921. „Бол“. У: Живојиновић, В. и С. Пандуровић (ур.). 1921. *Мисао*, год. III, књ. 7, св. 1 (1. септембар 1921): 29–30.
- Вуловић, Милица. 1921. „Лаж“. У: Живојиновић, В. и С. Пандуровић (ур.). 1921. *Мисао*, год. III, књ. 7, св. 3 (1. октобар 1921): 182.
- Вуловић, Милица. 1922. „Немир између четири зида“. У: Младеновић, Р. (ур.). 1922. *Мисао*, год. III, књ. 10, св. 7 (1. децембар 1922): 1740–1751.
- Велмар-Јанковић, Светлана. 2007. *Прозраци*. Београд: Стубови културе.
- Велмар-Јанковић, Светлана. 2007. „Мими“. У: Стефановић, М. и К. Граната-Савић (ур.). 2007. *Моја мајка: писци говоре*. Нови Сад: Змајеве дечје игре: 21–24.
- Велмар-Јанковић, Светлана, Гикић-Петровић, Радмила. 2012. „Рамови нашег света: разговор са Светланом Велмар-Јанковић“. *Летопис Матице српске*, год. 188, књ. 490, св. 6 (дец. 2012). 1204–1219.
- Стојановић-Пантовић, Бојана. 1998. *Српски експресионизам*. Нови Сад: Матица српска.
- Стојановић-Пантовић, Бојана. 2008. „Прозраци Светлане Велмар-Јанковић – питање условљености жанра и рецепције“. *Књижевност и стварност 2: Међународни научни састанак слависта у Вукове дане*. Београд: Међународни славистички центар, стр. 443–450.
- Тешић, Гојко. 1991. *Srpska avangarda u polemičkom kontekstu (dvadesete godine)*. Novi Sad: Svetovi; Beograd: Institut za književnost i umetnost.

Valentina V. Gencel

MILICA MIMI VULOVIC AND THE MAGAZIN *MISAO*

Summary

This essay analyzes the published works of Milica Mimi Vulovic, which consists of four poems and one short story, published in the literary magazine *Misao*, between 1920. and 1922. As the works belong to, at the time, a new era, the essay provides a review of the basic principles of avant-garde literature and its (lack of) acceptance from the editors of said magazine Sima Pandurovic and Ranko Mladenovic. There is very little that is known about the personal life of Vulovic, so the author will briefly portray it, using statements and notes from the published literature of her daughter, Svetlana Velmar-Jankovic. From an aristocrat family where literature was highly regarded, Milica Vulovic received her education in France, which is where she had access to modern European and Serbian literature. Carefully analyzing her work, we are provided with the insight into her attempts at modern writing, still intertwined with tradition and previous eras, with the goal to contribute to a better understanding of its standing in Serbian avant-garde literature.

Key words: avant-garde, modern, poem, short story, biography